

# Stergios Theodoridis: Hafıza ve Erk

Posted on 15/08/2019

Küçükken, 60'ların sonlarında, dedem Andonis'ten ilk defa "Vatana dönmek üzere" deyimini duydum, komşusu Haritos'la rakı içerken; neyi ima ettiklerini tam olarak anlayamıyordum. Kaldı ki rakı içilirken söylenen alışlagelmiş bir dilek değildi. "Vatan"dan kastın... üzerine bastıkları toprak değil de, başka bir şey... uzakta... sadece kendilerinin vatanı olmayan, içinde başka insanların da yaşadığı ortak vatan olduğunu anlamam zaman aldı.

Bugün burada, Ankara'da, o vatan hakkında konuşuyoruz ve kendimi son derece mutlu hissediyorum.

Arkadaşlar, sevgili komşular, sevgili yoldaşlar, hepinize merhaba.

Müsaadenizle davetini hiç düşünmeden kabul ettiğim bu etkinliğin düzenleyicilerine ve özellikle de değerli dostum Sait Çetinoğlu'na teşekkür etmek istiyorum.

Yine aynı şekilde "Solun Yolu" (Dromos tis Aristeras) gazetesi adına, 2011 yılında yaptığımız "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türk ulus-devletine geçiş süreci" başlıklı özel dosyada metinlerinden faydalandığımız dostlara da teşekkür etmek isterim.

Bu metinler, içlerinden birçoğu bugün aramızda bulunan, ilerici Türk tarihçilerin metinleriydi; Fikret Başkaya, İsmail Beşikçi, Atilla Tuygan, Sait Çetinoğlu... unuttuklarım varsa özür dilerim...

Bugünkü etkinlik mükemmel bir etkinlik, çünkü o dönemde tam olarak ne olduğunu ve Anadolu'nun Hristiyan halklarına, dolayısıyla Pontuslu Rumlara da bunun getirdiği kaderin

araştırılmasına ve anlaşılmasına katkı sağlıyor.

Dilerim ki bu yaz Yunanistan'da da, her yaz Atina'da gerçekleşen en önemli uluslararası aktivistler buluşmalarından biri olan Resistance Festival kapsamında da bu etkinliği gerçekleştirmeyi başarırız.

Benim sunumum sorunun 6 hattına odaklanacak.

## 1. HAFIZA VE ERK

*"Bilim adamları, atomlardan oluştuğumuzu söylüyorlar, ancak bir kuş bana tarihlerden oluştuğumuzu söyledi." Eduardo Galeano*

Erk/Otorite, çok iyi biliyor ki devletin en kritik unsurlarından biri fikirler, semboller, hafıza/anılar. Devletin bir bölümü, devletin egemenliği bölümü, ki devletin ideolojik mekanizmalarınca Tarih'i öğrendiğimiz şekil. Geçmişin anlatımı, bu anlatımın nasıl hazırlandığı, her devlet erkinin ayrılmaz bir parçasını oluşturuyor. Eğitim sistemi, okullarda öğretilen fikirler, nasıl öğretilcekleri ve neyin öğretilmemesi gerektiğiyle, erkin bir parçası.

Devlet, eğitim ve öğretim şekli aracılığıyla, geçmişle ilgili fikirlerini insanların akıllarına yerleştiriyor ve onlarda inançlar ve değerler oluşturuyor. Ahlaki yaşam modelleri belirliyor, ahlaki toplum modelleri belirliyor ve özellikle gelecek olması gereken insanların ahlaki şekillerini belirliyor. Yani Tarih'in öğretim şekli aracılığıyla ve Hafıza'yı yöneterek, geleceği kontrol etmek istiyor...

Hafıza'nın devlet tarafından yönetimi, devlet dayatmasına kıyasla, biraz daha içiçe ve o kadar da gözle görülmeyen bir işlem; ancak bu erkin korunması söz konusu olunca devletin kurumsal boyuntunca aynı, hatta daha kararlı bir işlem.

Bu noktada Walter Benjamin'in bir sözünü hatırlayalım: "Bizim yapmamız gereken, devletin oluşturmaya çalıştığı her inancı ve tarih anlatımını sürekli olarak reddetmeliyiz".

Yani kalikslerini suni ışıklara değil, güneşe döndüren çiçekler gibi; yani mistik doğanın güneşi aşkına, yaşanmışların -Hafıza'ların- Tarih'in gökyüzünde yükselen o güneşe dönmeleri için çabalamak.

Ve eğer geçmişi, gözlerimizi geleceğe dikmiş şekilde konuşuyorsak; yani sorunumuz geleceğe nasıl ilerleyeceğimizse ve bu gelecek, şu anı reddeden, daha birleşik ve zengin toplumsal ilişkilerden söz eden, başka bir toplum modeli, halklar arasında başka bir ilişki olacak olan bir gelecekse erk'in/otoritenin mekanizmaları, aydınları aracılığıyla anlattığı-kurduğu geçmişi özellikle reddetmeliyiz. Bu aracı onların elinden almalıyız. Halkların Tarih'ini ön plana çıkarmalı, erk'in Tarih'ine dinamit koymalıyız.

Geçmişimizin anlatımı, düzenlenmiş olduğu şekliyle geçmişimizin anlatımı bugün de halkın moralini iyileştirip toparlamak, halklar aleyhine aşağılama ve istismarın dışında başka bir yolun da mümkün olduğunu ülkeler ve halklar için daha kaliteli bir yol olan özgür halklar, özgür ülkeler yolunun mümkün olduğunu göstermek için gerekli bir parça.

## 2. HAFIZA VE HAFIZANIN YENİDEN ÜRETİLMESİ

Bugün Anadolu'nun bir tarihi dönemini, 1908'de daha iyi bir şey için başlamış olan ve 1922'de İzmir limanında hepimizin bildiği şekliyle bitmiş olan tarihini inceliyoruz.

Tarih kazananlarca yazılır ve yenilmişlerin tarihi genellikle yıkılmış evlerin, okulların, kiliselerin vs. altında kalmıştır, derler. Öyle.

Ancak bazı durumlarda Tarih egemenlere cömert davranmıyor. Bazı durumlarda egemenler,

çok uzun sürecektir bir anlatımla hegemonyalarını Tarih'e kuramıyorlar.

Bu şu sebepten oluyor, birincisi: Talanın altında kalmış olanların hafızası, doğal, yaşantısal şekliyle ortaya çıkıyor ve yeniden üretiliyor; suni, otoriter şekilde değil.

İkincisi: kurbanlar istismarcı-egemenlere karşı her daim bir etik üstünlük sahibidirler ve onu illegalleştirebilirler. Üçüncüsü: çünkü Tarih'in konusu halkların kendisidir, ki onların tanınma ve özgürlük mücadeleleri insanlığın kurtuluşu için tek ümidi oluşturmaktadır.

Böylece bizi asıl düşündüren, neden bu topraklardaki nüfusun 1/3'ü kazındı; neden bu topraklarda yoğrulmuş olan, dün değil, önceki gün değil, her zaman bu topraklarda var olan eski insanlar bugün yok?

Erk köşeye sıkışmış şekilde, anlamsızca iki söz söylemeye çalışıyor. İki yalan.

Elbette ki bu nüfusun yok olması kendiliğinden olmadı. "Doğal bir felaket" değildi. Bu boyutta bir Büyük Felaket, bunu düşünmüş, tasarlamış ve uygulamış olan kişiler gerektiriyor. Ve bugünkü panel, buna somut bir cevap veriyor.

### 3. HAFIZA- MİLLİYETÇİLİK- REVİZYON

Ege'nin her iki tarafında da milliyetçiler açısından bakıldığında, üzerinde durduğumuz tarihi dönem, hafızanın ve tarihi olayların darmadağın edilmiştir. Bir ağaç veya bir çam görmek işlerine geliyor, ancak tüm ormanı görmek işlerine gelmiyor. Böylece bir yanda katleden kötü ve barbar Türkler'den söz ediliyor, diğer yandan ise senelerce kanımızı emen gâvur Yunanlılar'dan ve onların da katlettiğinden. Milliyetçiler genel olarak tarihi olayların üzerinde duruyorlar ama onların asıl nedenlerini, yani ekonomik, politik, jeopolitik boyutunu gizleyerek. Aksine gerçeği ve asıl gerçekliği karartan şövenist, ırkçı basit genellemeler

üzerinde duruyorlar.

Yunanistan'da, özellikle aydınlardan oluşan bir grup var ki, ülkenin tüm politik sahnesini, ve maalesef solu da, yatay olarak analiz ediyor, ki bunlar tarihsel olayları bölümsel olarak inceleyip, tarihi hafızaya aldurmıyorlar; ve bunların, halk bilincinin bugünü reddedip daha iyi bir yarın istemesiyle ilgili ne varsa, ona alerjileri var. Sebebi değil, sadece sonucu görüyorlar ve onu da her zaman değil. Örneğin, Suriyeli mültecilerin tıbbi ihtiyaçları için birkaç euro vererek yetiniyorlar ve böylece kof insancılıklarını gösteriyorlar; ancak bu insanların niçin yolda olduğu ve bunun sebebinin ne olduğunu görmek istemiyorlar, bu sebeple mücadele etmek istemiyorlar. Sistem ideolojisinden etkilenmiş olarak, enternasyonalizm ve kendi milliyetçiliğine karşı çıkmak adına komşu ülke milliyetçiliğinin hatta uluslararası emperyalizmin fikirlerini benimsiyorlar. Onları daha çok ilgilendiren, halkların vicdanlarını tarihi gerçeğe dayanarak özgürleştirmek yerine, halkların tarihinde inşa edilmiş ve direnişle kazanılmış olanları yıkmak. Böylece, Paris ve Brüksel için haklı olarak gözyaşı dökcekler, ancak yazın Suroç, sonbaharda ise Ankara onlar için çok uzaktı. Cizre ise daha da uzak.

Batı'nın ahlaki ve kültürel olarak çökmüş, küreselleşmiş postmodern âşıkları.

Tüm bunların sonucu olarak ortaya çıkan, en iyi durumda, tarihi olayların ideolojik ve dogmatik şartlarla değerlendirilip yorumlanması; üzerinde durduğumuz konu hakkında genel tabloyu ve gerçeğin gün yüzüne çıkmasını da engelleyerek "kan bilançosu"na varıyorlar ve Küçük Asya'daki Yunan ordusunun çekilirken yaptığı katliamları 1911'den beri kararlı bir şekilde Anadolu'daki tüm Hristiyan nüfusu yok etme girişimleri karşısında geri çekilmesiyle bağdaştırıyorlar. Birbirleriyle tamamen alakasız iki olay. Tıpkı bugün İsrail devletinin Filistin halkına uyguladığı iğrenç tavrı Yahudi Holokaust'unu haklı çıkarmak için kullanmak gibi.

Böylece tarihi revizyonculuk milliyetçiliğe birlikte, Hafıza'nın yönetmi ve Tarih sorunu

üzerinde burjuva ideolojisinin destekçisi olan iki kutbu oluşturuyorlar.

(Bu noktada özellikle şunun üzerinde durmak istiyorum:

Halklarımız arasında herhangi bir dostluk, kardeşlik ve birlikte yaşama, sadece tarihi gerçeği araştırıp kabul etme üzerine kurulabilir.

Dolayısıyla egemenliğini sürdürebilmek için tarihi gerçeği altüst eden erk ideolojisiyle açıkça çatışarak. Bu da tarihi revizyonculuk ve milliyetçilikle, nerede bulursalar, örgütlü mücadele ederek olacak. Tarihi gerçeğin araştırılması ve geleceğin kurulması için, erk bazında müttefiklerimiz olamaz.)

- YUNANİSTAN'DA MÜLTECİLERE VE ONLARIN TARİHLERİNE KARŞI TUTUM

Erk, tarihi gerçeği altüst ediyor/yıkıyor ve “yeni bir gelecek” inşa ediyor ki şu anı engellesin ve geleceği kontrol etsin. Bu, Türkiye ve Yunanistan'da da bugün üzerinde durduğumuz tarihî yer ve zaman için de, farklılıklarla birlikte, geçerli. Yunanistan'dan bazı örnekler vereceğim. Yunanistan'da erk'in Anadolu mültecilerine nasıl davrandığıyla ilgili.

Yunan devleti, aslında, Anadolu Rumları'nı, nerede yaşadıklarını, nasıl yaşadıklarını bilmiyor; İzmir ve İstanbul'dakileri saymazsak... ve bunlara ilgisi 20. yy'ın başlarında başlıyor. Ancak dönemin Yunanlı elitlerinin Küçük Asya ve Anadolu Rumları'yla ilgilenmeye başlaması, sadece ve sadece iktidarda kalabilmeleri ve dönemin emperyalistleriyle ilişkilerini korumaktan başka amaç taşıyor.

İlginç gelebilir ama gerçek bu:

- 1921'de cephedeki bir komutan, Küçük Asya'yı Yunanistan için bir kangren olarak adlandırıyor ve kesilmesini öneriyor;

- İzmir'deki Büyük Yangın'dan birkaç hafta önce, Kral 2. Konstandin, onaylanmış pasaportu olmayanların Yunanistan'a girmesini yasaklayan bir kararname yayınlıyor (ki kimsede yoktu, çünkü Felaket'ten kurtulmak için kaçıyorlardı!!!)

- İzmir bozgunundan birkaç saat önce, İzmir'deki Yunanlı yetkili Aristidis Stergiadis, kendisine Yunanlı nüfusa kaçması için bilgi vermesini söyleyen Sakız Adası (Hios) Komutanı Yorgo Papandreu'ya, *"İyisi mi burada kalsınlar ve Kemal onları kessin; çünkü Atina'ya giderlerse herşeyi altüst edecekler"* diyor.

Daha sonraları, mülteci Anadolu Rumları'nın bu tarihî tecrübesi, ve özellikle de o dönemdeki olayların siyasi yorumu tüm siyasi erklerin siyasi tercihleriyle ters düşecektir.

İlk başta Venizelos-Atatürk anlaşması, daha sonra 1936-40 cuntasının lideri İoannis Metaksas'ın kemalizm hayranlığı ve en nihayetinde NATO denen emperyalist yapılanma içerisindeki sözümona Türkiye-Yunanistan "işbirliği".

- 1930'daki Venizelos-Kemal anlaşmasıyla Pontus ve genel olarak Küçük Asya Rumları'nın travmatik tecrübesi üzerindeki "belirsizlikler" kesin olarak son buluyor ve geriye dönme yolları kesin biçimde kapanıyor. O âna kadar döneceklerine inanıyorlardı. Bazıları hâlâ evlerinden anahtarları saklıyorlardı. [Bu dönem, mültecilerin toplu halde sola yöneldiği dönem... Makedonya eyaletinde (Kilkis, Kavala) ilk komünist belediye başkanları seçilir ve bunlar Pontusludur.]

- 1938'de Metaksas, bir mülteci şehri olan Selanik'teki Apostolos Pavlos Sokağı'nın adını Kemal Atatürk Sokağı olarak değiştirecek ve bu 1955 pogromuna kadar öyle kalacaktır. Ve aynı Metaksas, Mustafa Kemal'in ölümünden sonra Türkiye Başbakanı Celâl Bayar'a yazdığı taziye mesajında şöyle diyecektir: *"Yunanistan, Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün Türk-Yunan dostluğunun temelini atan kişi ve bu bozulamaz dostluğun öncüsü olduğunu asla unutmayacaktır"*. [İoannis Metaksas, Yunanistan'da, bugünün nazi çetesi "Altın Şafak" ve

tüm diğer milliyetçilerin ideolojik atasıdır.]

- Daha sonraları, 1959'da, sağcı politikacı Evaggelos Averof, Dışişleri Bakanı olarak, Avusturya bakanlığına müdahale edecek ve Viyana Üniversitesi profesörlerinden Polihronis Enepekidis'in, 1915-1918 yılları arasındaki Pontus kovmalarını da barındıran, 1908-1918 yılları arasındaki yayınlanmamış diplomatik arşivini araştırmasını engelleyecektir.

- 1978'de Nikos Kunduras, Ayvalıklı yazar İlias Venezis'in "No 31.328" başlıklı kitabına ve şahsi tanıklıklara dayanan "1922" başlıklı bir film çevirecektir. Türk Dışişleri'nin müdahalesi sonrasında Kostandinos Karamanlis hükümeti bu filme yayın izni vermeyecektir; filmi fonlayan Yunan Sinema Merkezi ise, ona el koyacaktır. [1982'de filmin çalınmış bir kopyası Uluslararası Budapeşte Film Festivali'ne gönderildi, fakat, Yunan Dışişleri'nin müdahalesi sonrasında Macar hükümeti, gösteriminden yarım saat önce, gösterimi engelledi.]

- HAFIZA VE KABUL

İşbu noktada, gecikmeli olarak da olsa, düzensiz olarak da olsa, kurbanların hafızalarına gerçekte "yenilmiş" de olsalar, sembolik açıdan garip bir şekilde gerçeğin günyüzüne çıkması geliyor.

Onların gerçekleri, yavaş-yavaş lanetli suskunluk sisini dağıtmaya geliyor.

Pontus ve genel olarak Anadolu Rumları'nın tecrübesinin Yunanlıların tarih anlatımına dahil edilmesi talebi, ikinci ve üçüncü mülteci kuşaklarıyla boy gösterecek.

Bu talebin şiddeti ve hiç tanımadıkları, yollarında hiç yürümedikleri bir bölgeye olan bu nostalji kayda değer.

Çünkü o vatanın müzikleriyle, kokularıyla büyümüşler, ninelerinin "Ah yavrum"larıyla

yaşamışlardır.

Bu, daha 80'lerin ortasında, talebin günyüzüne çıkmasına ve Yunan devletinin başta Pontus Rumları olmak üzere tüm Anadolu Rumları'nın maruz kaldığı Soykırım'ı tanınmasına sebep olacaktır.

- BUGÜNÜN YUNANİSTANI'NDA HAFIZA

Anadolu Rumları'nın hafızası, bugün, birçok kez semboller, kültür ve hafızayı ticaret ürünü yapmaktan çekinmeyen bir milliyetçilikle... reformist, sözümona bir antimilliyetçilik arasına sıkışmış durumda.

Her ikisi de bugün Yunanistan'daki politik sistemin temel direklerini oluşturuyor.

Bunların Yunanistan'da son yılların önemli politik olaylarında, kiriz ve sefalet konularında olduğu gibi, aynı safa düşmeleri ilginçtir.

Bu vesileyle, sizlerin, o yılların siyasi analizine katkınız son derece önemlidir. Çünkü sadece Pontus Rumları'nın değil, acılı coğrafyanın tüm evlatlarının tarihi gerçeğini özgürleştirmekte ve hafızanın bahsettiğim iki ucun arasından sıyrılıp bu çocuklara daha iyi bir gelecek kazandırma yönünde katkı sağlıyor.

Bundan birkaç gün önce, bir gazeteci, Yunanistan-FYROM sınırına yakın bir yerde, evinde 14 Suriyeli mülteciyi misafir eden yaşlı bir adama soruyordu:

*"Nasıl oluyor da evinizde 14 kişiyi misafir edebiliyorsunuz?"*

Yaşlı adam, soruya şaşkınlık içerisinde cevap veriyordu:

*“Nasıl yapamam ki! Ben de mülteciyim. Ninem İzmir’den... Dört çocuğu vardı... Üçü yolda hayatlarını yitirdiler...”*

Beni dinledięiniz için çok teşekkür ederim.